

Ekmek Tüketim Davranışını Etkileyen Faktörler: Mersin İli Örneği

Erkan AKTAŞ* İnci AYGÜN** Buğçe BAŞARGAN***

Özet

Bu çalışmada Mersin ilindeki hane halklarının ekmek tüketim davranışları incelenmiştir. Bu amaçla, Mersin ili kentsel alanda yaşayan 539 hane halkıyla yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, ekmek tüketim davranışlarını etkileyen çeşitli faktörleri ele almak ve ekmek tüketiminde ne kadar etkili olduklarını incelemektir. Bu bağlamda, Mersin ili hane halklarının ekmek tüketimi incelenmiş; eğitim, yaş, boy-kilo endeksi, hane halkı sayısı ve gelirleri bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Eğitim ve yaş değişkenlerinin ekmek tüketimi ile arasında negatif bir ilişki gözlenirken; boy-kilo endeksi, hane halkı sayısı ve gelirleri ile ekmek tüketimi arasındaki ilişkinin pozitif olduğu saptanmıştır. Bu çalışmada boy-kilo endeksinin ekmek tüketimi ile ilişkilendirilmesi özellikle önemlidir. Çalışmanın analizinde Working-Leser Modeli kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ekmeğin gelir esnekliği 0,29 olarak tahmin edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekmek Tüketim Davranışı, Gelir Esnekliği, Mersin

Jel Kod: E51, D11, D12

---

* Doç.Dr.Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, erkanaktas@mersin.edu.tr

** Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Yüksek Lisans öğrencisi, ayguninci06@gmail.com

***

Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Yüksek Lisans öğrencisi, bugcebasargan@gmail.com

The Factors of Bread Consumption Behavior: The Case of Mersin

Abstract

In this study, bread consumption behaviors of households in Mersin were investigated. For this purpose, a face-to-face survey was conducted with 539 households living in the urban area of Mersin. The aim of this study is to examine various factors that affect bread consumption behavior and to examine how effective they are in bread consumption. In this context, bread consumption of households in Mersin was examined; education, age, height-weight index, number of households and income were considered as independent variables. There was a negative correlation between education and age variables and bread consumption; The relationship between height-weight index, household number and income and bread consumption was found to be positive. In this study, it is especially important to correlate height-weight index with bread consumption. Working-Leser Model was used in the analysis of the study. According to the results of the study, income elasticity of bread was estimated as 0,29.

Key words: Bread Consumption Behavior, Income Elasticity, Mersin

Jel Code: E51, D11, D12

1.Giriş

Ekmek tüm dünyada insanların en temel besin kaynağıdır. Ekmek esas olarak buğday unu, maya, tuz ve suyun belli oranlarda karıştırılıp yoğrulması ve hamurun belli bir süre fermente ettirilip pişirilmesi ile elde edilir. Temel besin maddesi olan ekmek içerisinde karbonhidrat başta olmak üzere protein, kalsiyum, demir ve çeşitli B vitaminlerini barındırdığından oldukça faydalı olup kişilerin beslenmesinde önemli bir yere sahiptir. Diğer bitkisel ve hayvansal gıda maddelerine göre, sağlanması daha kolay ve ucuz olması ekmeği başlıca tercih sebebi haline getirmiştir.

Tahıl ve tahıl ürünleri tüm toplumlarda temel besin kaynaklarının başında gelmektedir. Ekmek de en önemli tahıl ürünlerinden birisi olarak toplam gıda harcaması içerisindeki yerini korumaktadır. Beslenme açısından büyük öneme sahip olan ekmeği en çok tüketen ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Görece ucuz ve doyurucu olması, kolay temin edilebilmesi gibi özellikler ekmeğin insan beslenmesinde önemini artırmaktadır. Yetişkin bir bireyin günlük ortalama gereksinimleri düşünüldüğünde 300 gr ekmek günlük alınması gereken enerjinin %30 ila 36'sını, proteinin ise %39-42'sini karşıladığı ortaya konulmuştur. (TM0, 2013) Dolayısıyla toplumların ekmeğe atfettiği önem yadsınamayacak derecede büyüktür.

Türkiye Un Sanayicileri Federasyonu Sektör Raporunda dünyada en fazla ekmek tüketen toplumların başında Türkiye'nin geldiği belirtilmektedir. Rapora göre; ülkemizde kişi başına günde ortalama 319 gr ekmek tüketilmekte, Dünyada kişi başına düşen ekmek tüketimi incelendiğinde ülkemiz birinci sırada yer almaktadır. Türkiye'yi 195 gr/gün tüketimle Danimarka takip etmektedir. Finlandiya 140 gr/gün ve İngiltere 89 gr/gün ekmek tüketen ülkelerdir (Yurdatapan, 2014:29).

Bu araştırma ise Mersin'de ekmek tüketiminin genel durumunu ortaya koymak ve ekmek tüketim eğilimlerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Bunun için Mersin ili kentsel alanda yaşayan 539 tüketici ile yüz yüze anket çalışması yapılarak orijinal veriler elde edilmiştir. Mersin ilindeki hane halklarının ekmek tüketim davranışlarının yanı sıra, ailelerin sosyoekonomik özellikleri ve kişilerin ve ebeveynlerinin boy kilo endeksleri de incelenmiştir. Daha önce ekmek tüketimi ile ilgili yapılan çalışmalar boy kilo endeksinin ekmek harcamasını etkileyebileceği üzerine durmamıştır. Çalışmamız, anne ve babanın boy kilo endeksinin kişinin beslenme alışkanlıkları üzerinde etkisinin olabileceği, nihayetinde kişinin ekmek tüketimine tesir edebileceği üzerinde durmaya çalışılmıştır.

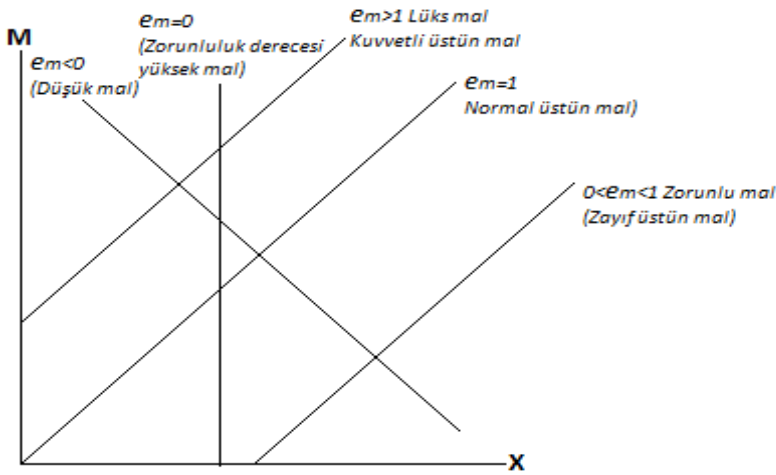
1.1. Teorik Çerçeve

Talep, diğer değişkenler sabitken tüketicilerin değişik fiyat düzeylerinden satın almayı istedikleri mal miktarına denir. Bu bağlamda, modern talep teorisi tüketicilerin satın alma kararlarını ve bu kararların fiyatlar üzerindeki etkisini inceler. Fiyat ve talep edilen miktar arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusudur. Fiyatlarda meydana gelen bir artış talep edilen miktarı azaltacaktır. Buna iktisat literatüründe “Talep Kanunu” adı verilir. Talep teorisi, ünlü iktisatçılar tarafından da üzerinde durulması gereken bir konu olarak görülmüştür. İlk olarak Neoklasik iktisatçı Leon Walras (1834–1910) tarafından mikroekonominin temel prensibi olarak ortaya konan teori, sonrasında İngiliz iktisatçı Alfred Marshall (1842–1924), İtalyan Vilfredo Pareto (1848–1923), Rus Eugen Slutsky (1880–1948) tarafından geliştirilmiştir (Oflaz,2007:9). Talep fonksiyonunda malın kendi fiyatı dışındaki faktörlerin değişimi (tüketicinin parasal geliri, ilgili malların fiyatları, tüketicinin zevk ve tercihleri, tüketicinin gelecekle ilgili beklentileri, potansiyel tüketici sayısı) talebin bütünüyle değişmesine sebep olur. Dolayısıyla malın kendi fiyatı dışındaki sebepler talep eğrisinin konumunu değiştirir. Bir maldan talep edilen miktarın gelirdeki değişmelere olan duyarlılığın ölçüsü talebin gelir esnekliğidir. Tüketicinin gelirinde meydana gelen %1’lik değişimin herhangi bir malın talep miktarını % kaç değiştireceği sorusuna talebin gelir esnekliği yanıt verir. Gelir esnekliği pozitif olan mallara normal mal adı verilirken; gelir esnekliği negatif olan mallara ise düşük mal adı verilir. Şayet esneklik değeri 0 ila 1 arasında ise ilgili mal zorunlu bir maldır. Zorunlu mallar ise gelir artışı karşısında talebimizi gelirimize göre daha az oranda arttırdığımız mallardır. Çalışmamızda Mersin ilinde ekmeğin gelir esnekliği 0,29 olup, zorunlu bir maldır ve niteliği itibariyle esnekliği düşüktür.

1.1.1. Engel Eğrileri

Engel Eğrisi Alman iktisatçı ve istatistikçi Ernst Engel (1821–1896) tarafından 19. yüzyılda incelenmiştir. Engel, gelir ve gıda harcamaları arasındaki ilişkiyi inceleyen deneysel bir çalışma ortaya koymuştur. Bu çalışmanın ardından elde edilen bulgular daha sonraları Engel Kanunu olarak adlandırılmıştır. Engel Yasası'na göre tüketicinin geliri arttıkça zorunlu mallara ayrılan bütçenin payı azalmaktadır. Başka bir ifadeyle gelirden meydana gelen artış belli bir mal için yapılan harcama miktarından fazla olmaktadır. Zorunlu mallar tüketicilerin gelirleri ne olursa olsun satın almaları gereken mal gruplarını oluşturmaktadır. Gıda maddeleri, tüketicilerin bu mallara olan ihtiyacının şiddetli olmasından ötürü zorunlu mallar kategorisine girmektedir (Ergenç, 2011:5,6).

Engel yasasından elde edilen Engel eğrisi diğer değişkenler (tüketicilerin zevkleri, mal ve hizmet fiyatları vs.) sabitken, belirli bir mal ya da hizmet için tüketicilerin yaptıkları harcamalar ile tüketicinin gelirleri arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır (Aktaş ve Yılmaz,2012:181). Bu eğri başta gelir esnekliği olmak üzere malın niteliği (düşük, normal, lüks) hakkında da bilgi vermektedir. Engel eğrileri için oluşturulan grafikte x eksenini tüketilen malın miktarını gösterirken y eksenini geliri göstermektedir.

Şekil 1: x malının gelir esnekliği ve engel eğrisi ilişkisi

Engel eğrisinin biçimi gelir esnekliği hakkında bilgi vermektedir. Pozitif eğimli Engel eğrileri normal (üstün) malları gösterirken esneklik değeri sıfırdan büyüktür. Negatif eğimli eğriler, düşük mallar için çizilir ve esnekliği negatif bir değer alır. Şayet Engel eğrisi miktar eksenini kesiyor ve pozitif eğimli ise (ekmekte olduğu gibi) ilgili mal zorunlu bir maldır. Esneklik değeri ise sıfır ile bir arasındadır (Şekil 1).

1.2 Konu ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de Ekmek Sanayi ve Ekmek Tüketim Eğilimleri: Edirne İli Merkez İlçe Örneği adlı çalışmada araştırmanın veri kaynağı Edirne ili merkez ilçede bulunan 24 mahalledir. Edirne merkez nüfusunun çokluğu göz önüne alınırsa tüm hanelere ulaşmak olanaksız olduğundan örneklemeye gidilmiştir. Bu çalışmada ailelerin gelir durumlarına göre ekmek tüketim miktarları incelendiğinde; gelir ile ekmek tüketiminin ters orantılı olduğu görülmüş, gelir azaldıkça tüketilen günlük ekmek miktarının arttığı gözlemlenmiştir. Örneğin gelir düzeyi yüksek olan A grubunda ortalama gelir 3.364 TL ve hane başına ekmek tüketimi 1,6 adet olarak belirlenmiştir. Oysa düşük gelir grubu olan D grubunda ortalama gelir 1.008 civarında olup günde tüketilen ekmek sayısı 3,7 hane/adet ve 0,9 kişi/adet'tir (Yurdatapan, 2014:7,52)

Kolayda Mallarda Müşteri Profili ve Tüketim Tercihleri adlı çalışma ise İstanbul'da halk ekmek müşterilerine yönelik bir araştırmadır ve basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. İstanbul Halk Ekmek İşletmesine ait, 165 büfede toplam 825 müşteri ile yüz yüze anket gerçekleştirilmiştir. Ankete katılanların ailelerinin yarıdan fazlası (% 55,6) 500 TL ve altında gelire sahip iken, 501-750 TL arası gelire sahip olan ailelerin oranı %28,6'dır. Bu iki grubun yani 750 TL ve altında gelire sahip olanların oranı ise % 84,2'yi bulmaktadır. Ankete katılanların % 20,5'i 1 ila 4 ekmek satın alırken; buna karşılık % 79,5 gibi büyük bir kısmının 5 ve daha fazla ekmek aldığı görülmektedir. Buradan düşük gelire sahip kitlelerin görece ucuz olan ekmeğin tüketimini arttırdıkları sonucuna ulaşılabilir (Açan, 2007:268,270,272).

Bread Consumption and Waste of Households in Urban Area of Adana Province adlı çalışmadaki veriler Adana ili merkez ilçelerinde yaşayan hane halkıyla yapılan anketten elde edilmiştir. Bu çalışmada örnekleme yöntemiyle beraber, örneklem büyüklüğü basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Buradaki anket sonuçlarına göre, hane halkı gelirleri arttıkça, satın alınan ve tüketilen ekmek miktarının azaldığı gözlemlenmiştir. Bu da düşük gelir seviyesine sahip hanelerin ekmek tüketiminin, gelir seviyesi yüksek olanlara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir (Gül vd., 2003:4,5).

Sivas ilinde ekmek tüketim alışkanlıkları ve tüketici dinamiklerinin belirlenmesi adlı çalışmada Sivas ilinde hane halkının ekmek tüketim alışkanlıkları incelenmiş, ihtimalli örnekleme

yöntemi kullanılmıştır. Tüketicilerin gelir düzeyi ile ekmek tüketimi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Gelir düzeyi arttıkça ekmek tüketiminde azalma olmaktadır. Gelir düzeyinin artışına bağlı olarak yemek türündeki çeşitliliğin arttığı ve bunun da ekmek tüketiminin azalmasına neden olduğu düşünülmektedir. Buna karşın gelir düzeyi düşük olan bireyler bir öğünde yaklaşık bir bütün ekmek tüketmekte, gelir düzeyinin yükselmesi ile birlikte ekmek tüketim miktarında azalma olmaktadır (Aydın, Yıldız, 2011:166,167).

İzmir İli Bornova İlçesinin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Düzeyleri Farklı Olan Ailelerinde Ekmek Tüketimi adlı araştırmada örnekleme yöntemi kullanılmıştır. İlişkilerin aranmasında ki-kare yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada orta ve yüksek gelir düzeyindeki ailelerde tüketilen ekmek miktarı, düşük gelir düzeyindeki değerden daha az bulunmuştur. Belirli besin gruplarının tüketim düzeyine etki eden önemli bir neden satın alma gücüdür. Bu nedenle gelir düzeyi düşük grupta olan aileler ekmeği, gelir düzeyi yüksek gruptakilere göre yaklaşık olarak % 25 oranla daha fazla tükettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Yılmaz, 1983:84,85).

Kahramanmaraş'ta Hanehalklarının Gıda Tüketim Talebinin Ekonometrik Analizi adlı çalışmada Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılmış olan "Hane halkı Tüketim Harcamaları Anketi" kullanılarak, kentsel alanda hane halklarının gıda tüketim yapıları analiz edilmiştir. Gıda ve içecek talebinde, iki aşamalı talep modeli; gelir esnekliklerinin hesaplanmasında ise Working-Leser modeli kullanılmıştır. Örnekleme yöntemi olarak da tabakalı çok aşamalı sistematik küme örnekleme yöntemi kullanılmış ve 240 hane halkının tüketim verileri incelenmiştir. Hane halkı gelirlerinde meydana gelebilecek %1 artış, hane halklarının gıda ürünleri taleplerini sadece %0.55 oranında arttıracaktır. Ekmek ve tahıl ürünleri gelir esnekliği 0.51 olarak bulunmuştur. Türk toplumunun gıda tüketim tercihlerinin tahıl ürünleri ağırlıklı olması bu ürünlerin zorunlu mallar olduğu gerçeğini yansıtmaktadır. Bu gerek tahıl grubu harcamaları ve toplam gelir içerisindeki payı, gerekse bu ürün grubunun gelir esnekliği göz önüne alındığında bu çalışmada elde edilen sonuçla desteklenmektedir (Akbaş, 2005:115).

Ankara İlinde Ekmekte Tüketici Tercihleri adlı çalışmanın materyalini, Ankara İlinde yaşayan tüketicilerle yüz yüze görüşmelerle doldurulan soru formlarından elde edilen veriler oluşturmuştur. Araştırma alanının büyüklüğünden ötürü kentte genel yapıyı gösterebilecek ve Ankara aktif nüfusunun yaklaşık %85'ini temsil eden; Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Mamak,

Sincan ve Yenimahalle ilçeleri çalışma kapsamına alınmıştır. Seçilen 6 ilçenin aktif nüfusu (14-64 yaş arası) 2.456.268'dir. Çalışmada örneklem hacmi, basit tesadüfi örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Yapılan korelasyon analizlerinde, geliri yüksek olan hane halkının aldığı toplam ekmeğin sayısı azalırken, geliri düşük olan hane halkının aldığı toplam ekmeğin sayısının arttığı belirlenmiştir (Taşçı vd.,2017:76,77).

Aydın'da Hane halklarının Gıda Tüketim Talebinin Ekonometrik Analizi adlı çalışmada 384 hane ile birebir görüşme yöntemiyle yapılan anketler kullanılarak, Aydın ili kentsel alanda hane halklarının harcamaları, gıda alışveriş tercihlerinin belirlenmesi ile gıda ve diğer tüketim mallarına ait harcamaların ekonometrik analizlerinin yapılması amaçlanmıştır. Harcamaların ekonometrik analizinde ise Heckman iki aşamalı tahmin modeli kullanılmıştır. Çalışmada harcama grupları ve alt gruplara ayrılmış olan gıda ürünleri gelir esneklikleri tahmin edilmiştir. Gıda için gelir esnekliği 0.70 olarak hesaplanmış ve tahıl grubundan olan ekmeğin gelir esnekliği ise 0.17 olarak bulunmuştur (Demir, 2011:10,16).

Hane halkı Gıda Tüketim Talebi ve Tüketici Davranışlarının Analizi: Isparta İli Örneği adlı çalışmada Isparta ili kentsel alanda hane halkı gıda tüketim talepleri ve bu talepleri etkileyen tüketici davranışları analiz edilmiştir. Kentsel alandaki tüketicilerin sosyo-ekonomik özellikleri, toplam tüketim harcamaları, gelirleri belirlenmiş ve tüketim harcamaları ile gıda ürünlerinin esneklikleri Working-Leser modeliyle hesaplanmıştır. Çalışmada, Isparta şehir merkezinde 240 hane ile yüz yüze görüşme yöntemiyle yapılan anketlerden elde edilen veriler kullanılmıştır. Gıda grubunun gelir esnekliklerinin hesaplanmasında Working-Leser modeli kullanılmıştır. Gıda harcamalarının gelir esnekliği 0.382 olarak hesaplanmıştır. Gıda alt gruplarında en düşük gelir esnekliği 0.203 ile ekmeğin ve tahıllar grubu olurken, en yüksek gelir esnekliği 0.524 ile diğer gıda ürünlerine ait olduğu belirlenmiştir (Yazıcı, Demircan, 2018:412,413).

Türkiye'de 2003-2008 Dönemlerinde Tüketim Harcamaları ile Gıda Harcamalarında Meydana Gelen Değişimler adlı çalışmanın amacı ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan 2003-2008 kesit verilerini kullanılarak Türkiye'de hane halklarının genel tüketim ve

gıda harcamaları ile gıda alt kategorilerinin gelir esnekliklerini tahmin etmektir. Gıda harcamaları kategorileri açısından bakıldığında ise, ekmek ve tahıl harcamaları ilk sırada yer almakta, onu sırasıyla et ve et ürünleri ile sebzeler takip etmektedir. Çalışmada, ayrıca 11 gıda ana kategorisine ait gelir esnekliklerini tahmin etmek amacıyla Working-Leser modeli kullanılmıştır. Tahmin sonuçlarına göre, gelir esnekliği en yüksek olan ürün kategorisi et ve et ürünleri iken, en düşük olan ekmektir. Ayrıca bahsedilen yıllar arasında ekmek harcaması gelir esnekliği ortalama 0.441 olarak bulunmuştur (Akbaş, Bilgiç, 2011:74).

Türkiye’de önemli gıda ürünlerinin talep esnekliklerine yönelik yapılan araştırmada, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından derlenmiş olan kesit veriler kullanılarak Türkiye’de hane halkları tarafından tüketilen önemli gıda ürünlerinin talep esnekliklerinin tahmini amaçlanmıştır. Çalışmada 42 gıda ürününe ait talebin gelir ve fiyat esnekliklerini tahmin etmek amacıyla Heckman iki aşamalı tahmin yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, gelir esnekliklerinin çoğunluğu pozitif ve birden küçüktür. Hesaplanan gelir esnekliğine göre, ekmek, düşük mal olarak saptanmıştır. Gelir esnekliği en yüksek olan ürünler ise sığır eti, koyun eti ve keçi eti gibi kırmızı et ürünleridir. Gıda ürünlerinin büyük bölümünün fiyat talep esnekliklerinin birden küçük olduğu tahmin edilmiştir (Akbaş vd., 2008:56,57).

Tablo 1. Literatür Özet Tablosu

Adı/Yılı	Makale, Çalışma İsmi	Veri Toplama Yöntemi	Çalışmanın Kimlerle Yapıldığı	Sonuçlar
Yurdatapan S. (2014)	Türkiye’de Ekmek Sanayi ve Ekmek Tüketim Eğilimleri: Edirne İli Merkez İlçe Örneği	Nicel Anket	Edirne Merkez İlçesindeki tüketiciler ile 170 anket yapılmıştır.	Gelir ile ekmek tüketiminin ters orantılı olduğu görülmüş, Ortalama gelir azaldıkça hane başına tüketilen günlük ekmek miktarının arttığı gözlemlenmiştir.
Açan B. (2007)	Kolayda Mallarda Müşteri Profili ve Tüketim Tercihleri: İstanbul Halk Ekmek Müşterilerine Yönelik Bir Araştırma	Nicel Anket	165 Halk Ekmek Büfesinde 825 müşteri ile yüz yüze anket yapılmıştır.	Düşük gelire sahip kitlelerin ekmek tüketimini arttırdıkları sonucuna ulaşılmıştır.
Gül A. vd. (2003)	Bread Consumption and Waste of Households in Urban Area of Adana Province	Nicel Anket	Adana merkez ilçelerinde 400 tüketici ile anket çalışması yapılmıştır.	Hane halkı gelirleri arttıkça, satın alınan ve tüketilen ekmek miktarının azaldığı gözlemlenmiştir.
Aydın vd. (2011)	Sivas İlinde Ekmek Tüketim Alışkanlıkları ve Tüketici Dinamiklerinin Belirlenmesi	Nicel Anket	Sivas il merkezindeki rastgele seçilmiş 400 tüketiciye anket uygulanmıştır.	Gelir düzeyinin artışına bağlı olarak yemek türündeki çeşitliliğin arttığı ve bunun da ekmek tüketiminin azalmasına neden olduğu gözlemlenmiştir.
Yılmaz İ. (1983)	İzmir İli Bornova İlçesinin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Düzeyleri Farklı Olan Ailelerinde Ekmek Tüketimi	Nicel Anket	İzmir ilinin Bornova ilçesinde 400 tüketiciyle yüz yüze anket yapılmıştır.	Orta ve yüksek gelir düzeyindeki ailelerde tüketilen ekmek miktarı, düşük gelir düzeyindeki

				değerden daha az bulunmuştur.
Akbay C. (2005)	Kahramanmaraş'ta Hanehalklarının Gıda Tüketim Talebi Ekonometrik Analizi	Nicel Anket	DİE tarafından yapılmış olan hane halkı tüketim harcamaları anketi kullanılarak, Kahramanmaraş ili kentsel alanda toplam 240 hane halkının tüketim verileri kullanılmıştır.	Gelir esnekliğinin hesaplanmasında Working-Leser talep modeli kullanılmış, ekmeğin gelir esnekliği 0.51 olarak bulunmuştur.
Taşçı R. vd. (2017)	Ankara İlinde Ekmekte Tüketici Tercihleri	Nicel Anket	Ankara merkez ilçeleri kapsamında tüketicilerle anket çalışması yapılmıştır.	Geliri yüksek olan hane halkının aldığı toplam ekmek sayısı azalırken, geliri düşük olan hane halkının aldığı toplam ekmek sayısının arttığı belirlenmiştir.
Demir Y. (2011)	Aydın'da Hane halklarının Gıda Tüketim Talebi Ekonometrik Analizi	Nicel Anket	Aydın ilinde 384 hane ile birebir görüşme yöntemiyle anket uygulanmıştır.	Harcamaların ekonometrik analizinde Heckman iki aşamalı Tahmin modeli kullanılmıştır. Ekmek için gelir esnekliği 0.17 bulunmuştur. En düşük gelir esnekliğine sahip ürün grubu tahıllar olmuştur.
Yazıcı A. vd. (2018)	Hane halkı Gıda Tüketim Talebi ve Tüketici Davranışlarının Analizi: Isparta İli Örneği	Nicel Anket	Isparta şehir merkezinde 240 hane ile yüz yüze görüşme yöntemiyle anket yapılmıştır.	Gelir esnekliklerinin hesaplanmasında Working-Leser modeli kullanılmıştır. En düşük gelir esnekliği 0.203 ile ekmek ve

				tahıllar grubudur.
Akby C. vd. (2011)	Türkiye’de 2003-2008 Dönemlerinde Tüketim Harcamaları ile Gıda Harcamalarında Meydana Gelen Değişimler	Nicel Anket	Bu çalışmada TÜİK tarafından 2003-2008 yıllarında yapılan anket verileri kullanılmıştır.	Gıda kategorileri gelir esnekliklerinin hesaplanmasında Working-Leser yöntemi kullanılmıştır. Tahmin sonuçlarına göre gelir esnekliği en düşük olan ürün kategorisi ekmektir ve bahsedilen yıllar arasında ekmek harcaması gelir esnekliği ortalama 0.441 olarak bulunmuştur.
Akby C. vd. (2008)	Türkiye’de Önemli Gıda Ürünlerinin Talep Esneklikleri	Nicel Anket	Bu araştırmanın ana materyalini TÜİK tarafından 2003 yılında gerçekleştirilmiş olan Hane halkı Bütçe Anketi'nin verileri oluşturmaktadır(25764 ailenin katılımıyla).	Bu çalışmada, gıda ürünleri talebi, Heckman iki aşamalı talep modeli kullanılarak tahmin edilmiştir. Hesaplanan gelir esnekliğine göre, ekmek inferior (düşük mal) olarak saptanmıştır. Ekmeğin gelir esnekliği ise - 0.04 olarak bulunmuştur.

1.3. Ekmek Tüketim Eğilimini Etkileyen Faktörler

Ekmek her hanenin tüketiminde yer almaktadır. Eğitimin artması, iletişim araçlarından bilgi edinme yollarının yaygınlaşması, insanların sağlıklarına daha ilgili davranmaları gibi nedenler tüketicilerin diğer tüketimleri gibi ekmek tüketiminde de farklılığa yol açmıştır.

Ekmek tüketimini etkileyen çok çeşitli faktörler olmakla birlikte ele aldığımız birkaç önemli bağımsız değişken söz konusudur. Belirli besin gruplarının tüketim düzeyine etki eden önemli bir neden satın alma gücüdür. Tüketim denince akla ilk gelen hane halkı gelirleridir.

Tüketicilerin gelirleri ve eğitim düzeyleri arttıkça tüketilen günlük ekmek miktarında da azalma belirlenmiştir. Bu çalışmada orta ve yüksek gelir düzeyindeki ailelerde tüketilen ekmek miktarı, düşük gelir düzeyindeki değerden daha az bulunmuştur. Bu araştırma, sosyo-ekonomik düzeyi farklı olan, belirli sayıda aileler üzerinde yapıldığından, bulgular ülkemizdeki tüm ailelerin durumunu yansıtmayabilir. Bu nedenle, daha çok sayıda ve değişik gelir düzeylerinde bulunan aileler üzerinde benzer araştırmalar yapılması, ailelerin ekmek tüketimi alışkanlıklarını daha ayrıntılı olarak ortaya koyacaktır.

Çalışmamızda ele aldığımız diğer bir değişken kişinin ve anne-babasının boy-kilo endeksidir. Boy Kilo Endeksi veya diğer adıyla Vücut Kitle Endeksi, vücuttaki tahmini yağ oranını gösteren bir değerdir. Boy Kilo Endeksi hesaplamasında boy-kilo oranı kullanılır. Dolayısıyla Boy Kilo Endeksi değeri, boy uzunluğuna göre ideal kilonun kaç olması gerektiğini gösterir. Vücut ağırlığı, boy uzunluğunun karesine bölünerek boy kilo cetveli üzerinde ideal kilo hesaplaması yapılır. Bu kullandığımız endeksin birçok yönden ekmek tüketim alışkanlıkları üzerinde etkili olduğu üzerinde çalıştığımız anketler tarafından kanıtlanmıştır. Kişilerin vücut kitle endeksleri arttıkça tüketilen günlük ekmek miktarında da artış gözlenmiştir. Kişinin anne babasının vücut kitle endeksi ile kişinin ekmek tüketimi arasında doğrudan bir nedensellik ilişkisi gözlenmiştir. Anne ve babanın boy kilo endeksinin yüksek olması kişinin de kilolu olma riskini beraberinde getirirken basit karbonhidrata dayalı besinleri (ekmek) daha fazla tüketmeleri de olası sonuçlar arasındadır.

Ekmek tüketimi ile ilgili medyada yer alan sağlık programları, gazete ve dergilerdeki yayınların etkisi, insanların sağlıklarına daha ilgili davranmaları gibi faktörler ekmek tüketimini doğrudan etkileyen unsurlar arasında sayılabilir. Bu da sonuç olarak tüketilen ekmek miktarının düşmesine yol açmaktadır. Organik ve sağlıklı besinlerin fiyatları zararlı besinlerden daha yüksektir. Bu sebeple düşük gelirli tüketiciler açısından ulaşımı zordur. Ayrıca gelir düzeyi düşük olan bireylerin herhangi bir spor salonuna kayıt olma ya da diyetisyene başvurma imkânları da kısıtlı olduğundan obezite prevalansının yüksek olduğu söylenebilir.(Kahraman, 2018:56)

Son yıllarda tüketicilerin sağlıklı beslenme konusunda bilinçlenmesi ve bu doğrultuda sağlıklı ekmeğe yönelmesi, ekmek sanayinde çeşitliliğin hızlı bir büyüme eğilimine girmesine sebep olmuştur. Günümüzde tüketiciler besin değeri düşük ekmek çeşitleri yerine doğal ve katkısız, besin değeri yüksek ürünleri tüketmeye özen göstermektedir (Yurdatapan,2014:1). Bu sebeple önümüzdeki yıllarda da tahıl grubu ekmeklerin tüketiminin artacağı yüksek bir olasılık olarak görülmektedir. Türkiye’de olduğu gibi dünyada da niteliksel olarak ekmek üreticilerinin, sundukları ürünlerin çekiciliğini artırmak, ekmek ile ilgili oluşan olumsuz önyargıyı kırmak için ekmek çeşitlerine ilave fonksiyonellik ekleyerek sağlık eğilimlerine odaklandığı görülmektedir. Özellikle Kalp ve beyin sağlığı, şeker hastalıkları, sindirim ve bağışıklık gibi etkenlerin, yeni ürün geliştirmede ekmek sektörünün üzerinde durduğu aktif alanlar olduğu dikkati çeken unsurlardandır.(Yurdatapan, 2014:27)

2. Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmada Mersin ili şehir merkezi hane halkı verileri kullanılmıştır. Veriler, 2016 yılı Ağustos ayında Mersin ilinin Mezitli, Akdeniz, Yenişehir ve Toroslar merkez ilçeleri hane halkından toplanmıştır. Mersin ilini temsil edebileceği düşünülen toplam 539 hane halkı basit tesadüfî yöntemle belirlenmiş ve bu hane halklarıyla birebir görüşmeler yapılarak anketler doldurulmuştur. Oran ortalamasına dayalı basit tesadüfî örnekleme formülünde t istatistik değeri 2 (%95 düzeyinde) ve standart hata %5 alındığında örnek büyüklüğü 380 olarak hesaplanır (Aktaş vd. 1999:494). Dolayısıyla çalışmada 380 anket örnekleme için yeterli olurken; farklı gelir gruplarını iyi gözlemleyebilmek daha fazla anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada amaç ekmek tüketim davranışlarını etkileyen çeşitli faktörleri ele almak ve ekmek tüketiminde ne kadar etkili olduklarını incelemektir. Bu bağlamda, Mersin ili hane halklarının ekmek tüketimi incelenmiş; eğitim, yaş, boy-kilo endeksi, hane halkı sayısı ve gelirleri bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın analizinde birçok model test edilmiştir. Bu modeller içinde Working-Leser Modeli kullanılmıştır. Modelinde tercihinde hem determinasyon katsayısının yüksekliği hem de önceki çalışmalarda kullanılan yöntemler dikkate alınarak karar verilmiştir.

Tablo 1. Kullanılan Fonksiyonlar

Fonksiyon Adı	Fonksiyon Kalıbı	Esneklik Formülü
Doğrusal	$Y = b_0 + b_1X$	$e = b_1(X/Y)$
Ters Fonksiyon	$Y = b_0 - b_1(1/X)$	$e = b_1(1/XY)$
Yarı Logaritmik	$Y = b_0 + b_1 \ln X$	$e = b_1(1/Y)$
Yarı Logaritmik	$\ln Y = b_0 + b_1 X$	$e = b_1 X$
Çift Logaritmik	$\ln Y = b_0 + b_1 \ln X$	$e = b_1$
Log Ters	$\ln Y = b_0 - b_1(1/X)$	$e = b_1(1/X)$
Working-Leser	$Y/X = b_0 + b_1 \ln X$	$e = 1 + b_1/(X/Y)$
Orana Doğrusal	$Y/X = b_0 + b_1 X$	$e = 1 + b_1 X(X/Y)$
Orana Ters	$Y/X = b_0 - b_1(1/X)$	$e = b_1(X/Y)$

3.Araştırma Bulguları

Araştırma sonuçlarına göre incelenen ailelerin ortalama hane halkı büyüklüğü 3,8 kişi iken; Türkiye ortalaması 3,4'tür. Çalışmada anne ve babanın ortalama boy kilo endeksleri 26,01 iken; Hanelerin aylık ortalama ekmek tüketim harcaması 101,87 TL, aylık gelirleri ise 3705 TL (hane başına) olarak hesaplanmıştır. Tüketiciler gelirlerinin 3128 TL'sini harcarken; 577 TL'sini tasarruf etmişlerdir. Kişi başına düşen tasarruf miktarı ise 15,5 TL olarak bulunmuştur.

Çeşitli illerde hane başına ekmek tüketimi ile ilgili yapılmış bazı çalışma sonuçlarına göre iller itibariyle kişi başına günlük ekmek tüketimi önemli farklılıklar göstermektedir. Örneğin Kişi başına günlük ekmek tüketim miktarı; Ankara ilinde 327 gr, Adana ilinde 233,46 gr (Gül ve ark, 2003) ve Van ilinde 1,51 (377,5 gr) adet (Koç, 2011) , Sivas ilinde 222 gr (Aydın F., Yıldız,2011), Edirne'de ise hane başına 2,6 (650 gr) ve kişi başına 0,7 (175 gr) adet (Yurdatapan, 2014) olarak saptanmıştır. Çalışmamızda ise hane başına aylık ortalama ekmek tüketim harcaması 101,87 TL, ortalama hane büyüklüğü de 3,8 kişi olduğu bilindiğine göre kişi başına aylık ekmek tüketim harcaması 26,80 TL'dir. Ekmeğin fiyatının o dönem Mersin ilinde 75 kuruş olması sebebiyle kişi başına aylık ekmek tüketimi 35,75 adet, günlük tüketim miktarı ise 1,19 adettir. Ekmeğin gramajının yaklaşık 250 gram olduğu bilindiğine göre (1,19*250)'den 298 sonucuna ulaşırız. Dolayısıyla çalışmamızda kişi başına tüketilen günlük ekmek miktarı 298 gr olarak bulunmuştur. 2012 yılında TMO tarafından yapılan araştırmaya göre ise Türkiye'de kişi başına günlük ekmek tüketimi 319 gram olarak belirlenmiştir.

Tablo 2. Analizde Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Değişkenlerin Açıklaması
Y/GELİR	Gelir içinde ekmek harcamasına ayrılan pay
LOG(ORTYAS)	Kişilerin ortalama yaşı
LOG(ORTEGITIM)	Kişilerin ortalama eğitim düzeyi
LOG(GELİR)	Ortalama hane halkı gelirleri
LOG(ORTENDEKS)	Anne ve babanın ortalama boy-kilo endeksi
LOG(HANE)	Ortalama hane halkı sayısı

Tablo 3. Fonksiyonlar ve Determinasyon Katsayıları

Fonksiyon Adı	R ²
Doğrusal	0,47
Ters Fonksiyon	0,33
Yarı Logaritmik	0,45
Yarı Logaritmik	0,25
Çift Logaritmik	0,24
Log Ters	0,22
Working-Leser	0,48
Orana Doğrusal	0,43
Orana Ters	0,42

Working-Leser:

$$Y/X = b_0 + b_1 \ln \text{OrtYAS} + b_2 \ln \text{ORTEGITIM} + b_3 \ln \text{GELIR} + b_4 \ln \text{OrtENDEKS} + b_5 \ln \text{HANE}$$

Mersin ili kentsel alanda hançhalklarının ekmek tüketimi incelenmiş ve farklı talep modelleri kullanılarak gelir harcama esneklikleri hesaplanmıştır. Talep modeli seçiminde, değişik talep sistem modelleri test edilmiş ve Working-Leser talep modeli kullanılması uygun bulunmuştur. Çünkü R² değeri en yüksek bulunan model Working-Leser modelidir. Sonuç olarak bu modelle ekmek harcamasının gelir içindeki payı daha iyi açıklanmıştır. Fonksiyonlardan elde edilen esneklik değerleri sırasıyla doğrusal modelde 0,11 ve Working-Leser modelde 0,29 olarak hesaplanmıştır. Bu da modelde gelir %100 arttığında ekmek tüketiminin %29 artması demektir. Working-Leser talep modeli aşağıdaki fonksiyonda açıklanmıştır:

Modelde kullandığımız açıklayıcı değişkenler, bağımlı değişkendeki değişimi %48 oranında açıklamaktadır. Yatay kesit analizlerinde önemli bir oran olduğu söylenebilir.

Hane halkı Ekmek Harcama Modeli

Bağımlı Değişken: Y/GELİR

Metot: EKK

Örnek: 539

Değişkenler	Katsayılar	Std. Hata	t-İstatistik	P
LOG(ORTYAS)	-0.010816	0.003211	-3.368048	0.0008
LOG(ORTEGITIM)	-0.009621	0.001322	-7.278315	0.0000
LOG(GELİR)	-0.023143	0.001755	-13.18358	0.0000
LOG(ORTENDEKS)	0.029384	0.005646	5.204692	0.0000
LOG(HANE)	0.023616	0.002410	9.799064	0.0000
C	0.156978	0.024368	6.442005	0.0000

R² 0:48

4.Sonuç

Tüm dünyada en temel besin kaynağı olarak kabul edilen ekme , Türkiye’de de çok önemli besin kaynaklarından biridir. Dünyada en fazla ekme  tüketen ülkelerin başında da Türkiye gelmektedir. Bu yüzden ülkemizde ekme  t ketimeyle ilgili yapılan çalışmalar oldukça önem arz etmektedir.

Çalışmada ekme  tüketimini etkileyen birçok değişken (hane halkı sayısı, gelir, eğitim, yaş gibi) ele alınmakla birlikte boy-kilo endeksi bir açıklayıcı değişken olarak ilk kez ele alınmıştır. Çalışmanın orijinalliği ele aldığımız diğer değişkenlerin yanı sıra boy-kilo endeksinin ekme  tüketimini etkileyebileceği üzerinde durmasıdır. Kişinin anne ve babasının ortalama boy-kilo endeksinin bireylerin beslenme alışkanlıklarında doğrudan etkisi olabileceği, bunun da ekme  tüketimini etkileyebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Gıda ile ilgili yapılan tüketiciler davranış modellerinde kullanılan yatay kesit analizlerinde, alışkanlık değişkeni olarak boy kilo endeksinin modele d hil edilebileceği bu çalışmayla birlikte ortaya konmuştur.

Bu alışma sonucunda Working-Leser talep modeli ile hesaplanan esneklik değeri 0,29 olarak tahmin edilmiş, ekmeğin zorunlu bir mal olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kişilerin eğitim seviyeleri arttıa ve yaşları ilerledikçe mevcut ekme  tüketimlerini azalttıkları, gelirleri ve hanede yaşayan kişi sayısı arttıa da ekme  tüketimini arttırdıkları gözlemlenmiştir. Dolayısıyla eğitim ve yaş değişkenleri ile ekme  harcaması arasında negatif bir ilişki gözlenirken; hane halkı sayısı, gelir, boy-kilo endeksi değişkenleriyle ekme  tüketiciler harcaması arasındaki ilişkinin pozitif olduğu tahmin edilmiştir.

Kaynakça

AÇAN Bora (2007) , “Kolayda Mallarda Müşteri Profili Ve Tüketim Tercihleri: İstanbul Halk Ekmek Müşterilerine Yönelik Bir Araştırma” İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 21 Sayı: 2, İstanbul, sf.268-272

AKBAY Cuma (2005), “ Kahramanmaraş'ta Hane halklarının Gıda Tüketim Talebi Ekonometrik Analizi”, KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi 8(1)-2005, Kahramanmaraş, sf.115

AKBAY Cuma, BİLGİÇ Abdalbaki, MİRAN Bülent (2008) “Türkiye’de Önemli Gıda Ürünlerinin Talep Esneklikleri” Tarım Ekonomisi Dergisi, sf.56-57

AKBAY Cuma ve BİLGİÇ Abdalbaki (2011) “Türkiye’de 2003-2008 Dönemlerinde Tüketim Harcamaları ile Gıda Harcamalarında Meydana Gelen Değişimler” Tarım Ekonomisi Dergisi, sf.73-74

AKTAŞ Erkan ve YILMAZ İlkay (2012), “Mersin’de Ramazan Ayının Gıda Tüketim Harcamaları Üzerine Etkisi” , Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt/Vol. XXXI, Sayı/No. 2, sf.181

AKTAŞ Erkan, ÖZDEŞ Aysel and KOÇ Ali (1999) “Konsantre Meyve Suyu Talebinin Tobit Modeli İle Analizi” Faculty of Economics Admin Sciences at BIGA, sf.494

AYDIN Ferid ve YILDIZ Şadiye (2011), “Sivas İlinde Ekmek Tüketim Alışkanlıkları ve Tüketici Dinamiklerinin Belirlenmesi” Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 42 (2): 165-180, 2011 J. of Agricultural Faculty of Atatürk University, 42 (2): 165-180, 2011 ISSN: 1300-9036, Sivas, sf.166-167

DEMİR Yasemin (2011) ,”Aydın’da Hane halklarının Gıda Tüketim Talebi Ekonometrik Analizi”, Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, sf.10-16

ERGENÇ Ümran (2011), “Engel Eğrileri: Türkiye Örneği İncelemesi” , Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, sf.5-6

GÜL Aykut, IŞIK Hilal, BAL Tufan and ÖZER Sertaç (2003) “Bread consumption and waste of households in urban area of Adana province” *Electronic Journal of Polish Agricultural Universities*, 6(2), sf.4-5

KAHRAMAN Çağla (2018), “ Üniversite Öğrencilerinde Beslenme Alışkanlıkları ve Obezite Riski: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Örneği” , Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, sf.56

OFLAZ Vehbi Emre (2007), “Türkiye Tüketim Harcaması Esneklik Tahminleri” , İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, sf.9

TAŞÇI Rahmi, KARABAK Sevinç, BOLAT Merve, ACAR Oğuz, ŞANAL Turgay, PEHLİVAN Aliye, KÜLEN Seda, GÜNEŞ Erdoğan, ALBAYRAK Mevhibe (2017) “ Ankara İlinde Ekmekte Tüketici Tercihleri” ,Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi, 26 (1):75-8, Araştırma Makalesi (Research Article), sf.76-77

YAZICI Ali Rıza ve DEMİRCAN Vecdi (2018) “Hane halkı Gıda Tüketim Talebi ve Tüketici Davranışlarının Analizi: Isparta İli Örneği” *Akademik Gıda* 16(4) (2018) 411-421, DOI: 10.24323/akademik-gida.505513 Araştırma Makalesi / Research Paper, sf.412-413

YILMAZ İnci ve YÜCECAN Sevinç (1983), “ İzmir İli Bornova İlçesinin Sosyo- Ekonomik ve Kültürel Düzeyleri Farklı Olan Ailelerinde Ekmek Tüketimi, Atımı ve Artan Ekmeklerin Değerlendirilme Durumları Üzerine Bir Araştırma” , *Beslenme Ve Diyet Dergisi*, Cilt-12, sf.84-98.

YURDATAPAN Senem (2014), “Türkiye’de Ekmek Sanayi ve Ekmek Tüketim Eğilimleri: Edirne İli Merkez Ölçeği” , Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, sf.1-7, 27-29, 52